

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, професора **Сафонова Юрія Миколайовича**
на дисертацію **Костинець Валерії Володимирівни**
«Державне регулювання економічним розвитком сфери туризму та гостинності», яку представлено до захисту у спеціалізованій вченій раді Д 26.889.01 ВНЗ «Національна академія управління» на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дисертаційної роботи

Сфера туризму та гостинності є однією з провідних і найбільш динамічних галузей світової економіки. Значимість розвитку сфери туризму та гостинності обумовлена її сукупним впливом на національну економіку шляхом залучення до процесу надання туристичних послуг ключових секторів економіки (транспорт, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів масового споживання, громадське харчування, страхування), тим самим стимулюючи їх розвиток, одночасно збільшуючи виробництво, податкові надходження в бюджет, приплив іноземної валюти, зайнятість населення, дохід бізнесу і громадян, вжиття заходів, спрямованих на відновлення і збереження природних ресурсів. Так, за підрахунками експертів, на сферу туризму припадає близько 10% світового сукупного продукту, 30% світового експорту послуг, 7% світових інвестицій, 10% робочих місць і 5% всіх податкових надходжень.

Державна політика в сфері туризму та гостинності – складова частина внутрішньої і зовнішньої політики України. Вона включає в себе систему цілей, які виробляються і реалізуються державою, пріоритетів і способів державного регулювання туристичної діяльності, спрямованих на підтримку і розвиток в Україні відповідального, стійкого і загальнодоступного туризму.

Заходи, які застосовуються на сьогодні державою із розвитку та вдосконалення сфери туризму та гостинності не завжди мають стимулюючий вплив. Деякі із них, в тому числі і окремі законодавчі рішення, можуть стати стримуючими, а часом і гальмуючими поступальний розвиток діяльності факторами.

Наукова актуальність теми дослідження також підтверджується НДР ВНЗ «Національна академія управління» за темою: «Інноваційно-інвестиційні чинники сталого соціально-економічного розвитку» (державний реєстраційний номер 0116U003934), де внесок автора пов'язаний з аналізом сучасних тенденцій розвитку сфери туризму та гостинності та з пропозиціями шляхів державного регулювання економічним розвитком сфери туризму та гостинності

в Україні. Частина положень та рекомендацій досліджень Валерії Володимирівни Костинець викладено за темою науково-дослідної роботи КНУТД «Цифрова економіка: сутність та перспективи розвитку» (державний реєстраційний номер 0119U102051), у межах якої автором визначено інструментарій цифрового маркетингу в сучасних умовах функціонування сфери гостинності та встановлено тенденції діджиталізації у сфері брендингу туристичних дестинацій. Також в межах наукової теми «Управління економічною ефективністю діяльності підприємств» (номер державної реєстрації 0118U000786) Фінансово-економічної наукової ради автором виконано дослідження щодо застосування інструментарію цифрового маркетингу в сучасних умовах функціонування ресторанного бізнесу.

Із врахуванням вищевикладеного, констатуємо, що наукове дослідження В.В. Костинець виконане на актуальну наукову тему та спрямоване на поглиблення теоретико-методологічних засад і розроблення практичних рекомендацій щодо державного регулювання економічним розвитком сферою туризму та гостинності з метою виведення даної сфери в Україні на якісно новий рівень.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень дисертації

У вступі дисертаційної роботи В.В. Костинець чітко визначені мета, об'єкт і предмет дослідження, наукова новизна та практична значущість отриманих результатів. Заслуговує на увагу коло окреслених завдань дослідження. Дисертація має логічно побудовану структуру, містить узагальнення теоретичних підходів, а також конкретні пропозиції та рекомендації з удосконалення державного регулювання економічним розвитком сфери туризму та гостинності. Мета і завдання знайшли розв'язання у роботі на належному рівні, що дозволило дисертантці одержати низку нових результатів, що відображають особистий внесок автора.

Наукове обґрунтування основних положень дисертації положеннями теорії та практики державного регулювання підтверджують цінність наукових результатів. Дисертаційна робота В.В. Костинець характеризується комплексним та системним підходом до вирішення актуальних питань, у процесі реалізації яких автор вміло використовує комплекс сучасних методів, прийомів та інструментів наукових досліджень, зокрема методи аналізу, синтезу, індукції і дедукції, методи системно-структурного аналізу, експертного оцінювання, порівняння, метод SWOT-аналізу, метод поєднання теоретичного, історичного та логічного підходів, метод теоретичного узагальнення, методи аналізу економічної динаміки, структурно-

функціонального аналізу, наукової абстракції, а також графічний метод, економетричні методи лінійних та нелінійних регресій, методи економіко-математичного моделювання. Також для розробки засад державного регулювання економічним розвитком сфери туризму та гостинності в Україні автором використано метод програмування.

З метою здійснення ґрунтовного дослідження автором проведено ретельний аналіз монографій та наукових публікацій іноземних та вітчизняних вчених; матеріалів всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференцій; аналітичних публікацій національних та міжнародних організацій; статистичних й інформаційних матеріалів.

Зазначені положення дозволяють стверджувати, що висновки, пропозиції та рекомендації В.В. Костинець є обґрунтованими і достовірними.

Наукова новизна одержаних результатів

Концептуально ми погоджуємося з формулюванням та обґрунтуванням авторських позицій новизни дисертаційної роботи, сутність яких зводиться до розвитку теоретико-методологічних засад і розробки практичних рекомендацій щодо державного регулювання економічним розвитком сфери туризму та гостинності. Найбільш важливими науковими положеннями, висновками і рекомендаціями, які відзначаються новизною, науковою і практичною цінністю є наступні:

- вперше запропоновано Концепцію державного регулювання економічним розвитком сфери туризму та гостинності України, яка базується на комплексному системному підході та розглядає сферу туризму та гостинності України як цілісний об'єкт регуляторного впливу, що сприятиме підвищенню ефективності розвитку даної економічної сфери на засадах оптимізації державного впливу;
- вперше обґрунтовано методологічний підхід до державного регулювання економічним розвитком сфери туризму та гостинності в Україні, який включає теоретичний, методичний та практико-технологічний рівні. Реалізація зазначеного підходу створює наукове підґрунтя для розробки стратегії та організаційно-економічного механізму державного регулювання економічним розвитком сфери туризму та гостинності України;
- вперше розроблено науково-методичний підхід до моделювання реалізації ефекту відкладеного попиту у сфері гостинності в умовах кризи, який базується на тому, що існує нелінійна залежність між потенційним та реалізованим попитом у сфері гостинності, яку можна виміряти кількісними показниками, що надає змогу спрогнозувати сценарії розвитку сфери туризму

та гостинності, збільшити ефективність управлінських рішень на макрорівні та сформувавши програми економічного розвитку сфери туризму та гостинності з метою збільшення її частки у ВВП України;

– удосконалено теоретичні положення цифрової економіки шляхом визначення поняття «цифровий споживач», що, на відміну від існуючих, дозволяє суб'єктам господарювання в сфері туризму та гостинності ефективно взаємодіяти з кінцевими споживачами в умовах цифровізації соціально-економічного середовища;

– удосконалено теоретико-методологічний підхід до інноваційного розвитку сфери туризму та гостинності, який є складним процесом, в якому задіяно споживачів послуг, державні органи управління, а також туристичні підприємства, діяльність яких регламентується нормативно-правовими актами в області туристичної та інноваційної діяльності, та, на відміну від існуючих, може бути використаний для побудови ефективної методики інноваційного розвитку сфери туризму та гостинності;

– удосконалено науково-методичний підхід до періодизації розвитку сфери туризму та гостинності шляхом виокремлення етапу розвитку туризму в ХХІ ст. із поділом на такі періоди: з початку ХХІ ст. до березня 2020 року; час світового локдауну березень-червень 2020 року; відновлення світового туризму після локдауну з червня 2020 року по теперішній час. Виокремлення даного етапу як окремого в розвитку туризму та сфери гостинності є суттєво відмінним від більшості існуючих поглядів на періодизацію розвитку туризму, які включають нинішній етап відродження туризму в загальний період Новітнього часу;

– удосконалено понятійно-категоріальний апарат макроекономічної науки шляхом надання авторського визначення сфери туризму, відмінність якого полягає у висвітленні дефініцій «туризм» та «сфера туризму» виключно з економічної точки зору як великого самостійного багатогалузевого господарського компоненту національної та світової економіки;

– удосконалено понятійно-категоріальний апарат макроекономіки шляхом надання авторського визначення сфери гостинності, в якому, на відміну від наявних підходів, автором використано економічний підхід, згідно з яким центральне місце займає отримання доходу в результаті створення та реалізації економічних благ внаслідок задоволення потреб споживачів;

– удосконалено методику визначення стратегічних альтернатив економічного розвитку, що, на відміну від наявних, ґрунтується на побудові векторних карт оптимальних сценаріїв економічного розвитку і дозволяє обрати відповідну стратегію розвитку сфери туризму та гостинності на основі прийомів комбінаторики;

– удосконалено науково-практичний підхід до кластеризації, який, на відміну від наявних, базується на побудові моделі кластеризації внутрішнього ринку туристичних послуг України, що надає можливість здійснення ефективної державної політики відносно розвитку окремих туристичних кластерів та внутрішнього ринку туристичних послуг в цілому

Таким чином, змістовне наповнення і розкриття пунктів наукової новизни має фундаментальне теоретичне та практичне значення, як для економічної науки в цілому, так і для споріднених з нею за об'єктом наукової уваги напрямів наукової думки.

Практичне значення роботи

Теоретичні положення та результати дослідження доведено до рівня прикладних розробок та конкретних пропозицій, які можуть бути використані у роботі органів законодавчої та виконавчої влади, діяльність яких пов'язана з питаннями економічного розвитку сфери туризму та гостинності України; у науковому й освітньому процесі вищих навчальних для розробки і впровадження освітніх програм та навчальних планів підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки фахівців з економіки, маркетингу та менеджменту, туризму, готельно-ресторанного-господарства.

Результати наукового дослідження, що мають прикладний характер, знайшли своє застосування в діяльності:

- Міністерства економіки України під час розробки та опрацювання програмних документів щодо соціально-економічного розвитку України в частині підвищення рівня розвитку сфери туристичних послуг, проведення сценарного передбачення економічного розвитку ринку туристичних послуг України та сфери гостинності у цілому та впровадження сучасних методологічних підходів до складання та моніторингу стратегічних програмних документів у сфері туризму та гостинності (довідка № 3622-06/41302-07 від 13 серпня 2021 р.);

- управління економіки виконкому Криворізької міської ради при розробці практичних рекомендацій для формування програм розвитку міста та в проєктній діяльності розвитку туризму та гостинності у м. Кривий Ріг (довідка №17/11-02-05/776 від 19 серпня 2021 р.);

- МГО «Міжнародна академія інформатики» при розробці пропозицій для органів державної влади щодо вдосконалення регулювання використання сучасних інформаційних технологій задля прискорення впровадження у сферу туризму та гостинності України сучасних досягнень та технологій штучного

інтелекту (AI), віртуальної реальності (AR) та інтернету речей (IoT) (довідка № 2621-05/11 від 11 травня 2021 р.);

- ГО «Всеукраїнський туристичний альянс» в питанні розробки та впровадження стратегії регулювання економічним розвитком сфери туризму та гостинності в Україні та покладених в її основу керівних принципів (довідка №01-05/21 від 29 червня 2021 р.);

- Асоціації індустрії гостинності України при розробці практичних рекомендацій при прогнозуванні сценаріїв розвитку сфери туризму та гостинності та формуванні прикладних рекомендацій стосовно програм економічного розвитку сфери туризму та гостинності (довідка №2/13 від 18 серпня 2021 р.);

- товариства з обмеженою відповідальністю «Супутник-Україна» щодо формування програм державно-приватного партнерства (довідка №15/6 від 15 червня 2021 р.);

- туристичного оператора ТОВ «ДАВ Клуб» шляхом використання штучного інтелекту як елемента діджиталізації та інструментів цифрового маркетингу для просування туристичних продуктів та послуг (довідка № ДАВ-007.14/05 від 14 липня 2021 р.);

- ресторану ТОВ «Контрабандо» шляхом використання маркетингових інструментів Instagram як засобу цифрового маркетингу в діяльності закладу (довідка № 17-001.05 від 17 травня 2021 р.);

- в навчальному процесі ВНЗ «Національна академія управління» при проведенні лекційних та практичних занять з навчальних дисциплін «Поведінка споживача» та «Маркетинг соціальних мереж» (акт впровадження від 9 червня 2021 р.).

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях

Основні положення та результати наукового дослідження В.В. Костинець опубліковані у 63 наукових працях. Зокрема 25 статей опубліковано у фахових наукових виданнях, з них: 2 статті опубліковано в іноземних періодичних виданнях, 3 – в журналах, які зареєстровано в міжнародних наукометричних базах, зокрема Scopus та Web of Science, з них 1 стаття у виданні, віднесеному до першого квартилю (Q1) відповідно до класифікації SCImago Journal та 1 стаття у виданні, віднесеному до другого квартилю (Q2) відповідно до класифікації SCImago Journal, розділи у 5 колективних монографіях, 33 публікації апробаційного характеру.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відображені в авторефераті, який за змістом ідентичний дисертаційній роботі.

Кількість, обсяг і якість друкованих праць надають автору право публічного захисту дисертації.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Здійснений якісний аналіз дисертаційної роботи Валерії Володимирівни Костинець підтверджує, що автор провела ґрунтовне дослідження, у процесі якого узагальнила теоретико-методологічні засади, а також надала практичні рекомендації щодо державного регулювання економічним розвитком сфери туризму та гостинності.

У теоретичній частині роботи автором еволюційно проаналізовано теорію та історію розвитку туризму та гостинності, встановлено роль державного та приватного секторів в забезпеченні інноваційного комплексу в сфері туризму та гостинності, висвітлено методологічні засади державного регулювання розвитком туризму та гостинності.

Заслугове на увагу також аналітична частина дисертаційної роботи, у межах якої автором визначено особливості розвитку ринку туристичних та готельних послуг в Україні, встановлено проблеми та можливості сфери туризму та гостинності в умовах виклику поширення COVID-19 у зарубіжних країнах, проаналізовано специфіку державного регулювання розвитком сфери туризму та гостинності України на світовому та національному рівнях. Окрему увагу в розділі приділено визначенню впливу чинників макросередовища на динаміку туристичних потоків України, які фактично відображають реалізований попит на послуги сфери туризму та гостинності та мають безпосередній та опосередкований вплив на формування ВВП.

Рекомендаційна частина дисертаційної роботи містить практико-орієнтовані заходи щодо розробки Концепції державного регулювання економічним розвитком сфери туризму та гостинності в Україні, формування Стратегії регулювання економічним розвитком сфери туризму та гостинності в Україні, надання пропозицій стосовно «дорожньої карти» реалізації Стратегії державного регулювання економічним розвитком сфери туризму та гостинності в Україні. Запропонована в дисертації Стратегія охоплює період до 2030 р. та визначає ключові стратегічні елементи загальнодержавного охоплення, у яких реалізація регіональних ініціатив та проєктів може суттєво реалізувати країні отримати значення соціально-економічні вигоди від сталого розвитку сфери туризму та гостинності.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації

Визнаючи важливе значення одержаних наукових результатів проведеного дослідження, необхідно зупинитись на окремих зауваженнях та дискусійних положеннях, які потребують додаткової аргументації.

1) У Розділі 1 при визначенні ключових дефініцій автор акцентує увагу виключно на ролі в'їзних та внутрішніх туристів у забезпеченні функціонування сфери туризму та гостинності, хоча доцільно було би врахувати також місцевих споживачів послуг у контексті розвитку складової гостинності.

2) П. 1.2 «Державний та приватний сектори в забезпеченні інноваційного комплексу в сфері туризму та гостинності», з нашої точки зору, обтяжений інформацією, яка знаходиться поза межами предмета дослідження.

3) Пункт 3.1. «Тенденції діджиталізації та зарубіжний досвід у сфері брендингу туристичних дестинацій» автором значної уваги приділено загальновідомим положенням бренд-орієнтованого управління, що обтяжує теоретичні викладки тексту.

4) У п. 4.1 найбільш значущими чинниками, що впливають на частку сфери туризму та гостинності у ВВП, визначені кількість готелів та чисельність зайнятого населення України. Вважаємо, що набір пропонованих показників, розрахунок яких характеризує стан внутрішнього ринку туризму і гостинності, не є повним. Автору варто було б врахувати і інші значущі чинники, які впливають на розвиток туризму.

5) У п. 5.2 «Стратегія регулювання економічним розвитком сфери туризму та гостинності в Україні» автор практично не приділяє уваги питанню забезпечення безпеки здійснення туристичної подорожі та розміщення туристів, що є важливою складовою розвитку сфери туризму та гостинності з точки зору залучення іноземних туристів.

Попри це, зазначені зауваження мають переважно дискусійний характер, враховуючи чітко означені позиції автора з порушеної проблематики дослідження. Дані зауваження не знижують високого наукового рівня дисертаційної роботи та не впливають на її загальну позитивну оцінку.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Валерії Володимирівни Костинець «Державне регулювання економічним розвитком сфери туризму та гостинності» є одноосібно виконаною кваліфікаційною працею, що містить нове розв'язання конкретного науково-практичного завдання, а за своїм змістом, теоретичним

обґрунтуванням, новизною наукових результатів дисертація є самостійною, завершеною науковою працею, яка за назвою, метою та завданнями, об'єктом та предметом, структурою дослідження, представленими науковими розробками та якісними характеристиками повністю відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

За фаховим спрямуванням, теоретичною та практичною значимістю, елементами наукової новизни, а також за змістом та оформленням дисертаційна робота «Державне регулювання економічним розвитком сфери туризму та гостинності» відповідає вимогам МОН України та «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Кабінетом Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. зі змінами, внесеними згідно з постановою КМУ № 656 від 19 серпня 2015 р., а її автор, Костинець Валерія Володимирівна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора економічних наук зі спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
Заслужений працівник освіти України,
заступник директора
Державної наукової установи
«Інститут модернізації змісту освіти»
Міністерства освіти і науки України

Сафонов Ю.М.